

Mediakasvatus, moninaistuvat lukutaidot ja osallisuuden kulttuuri

Työryhmän vetäjät

Outi Kallionpää, Lapin yliopisto

Mari Maasilta, Lapin yliopisto

Lauri Palsa, Jyväskylän yliopisto

Työryhmä kokoontuu tilassa **A31**

pe 12.4. klo 16.30–18.00

Ella Airola: *Mediakasvattajien näkemyksiä yhdenvertaisen medialukutaidon edistämisen edellytyksistä*

Maarit Mäkinen: *Inklusiivinen mediajulkisuus kansalaisten osallistumisen mahdollistajana*

Tiina Rautkorpi: *Yhteisluominen oppimisen muotona Yleisradion nuorten tuotannossa*

Päivi Rasi-Heikkinen ja Hanna Vuojärvi: *Mediat ikäihmisten elämänkulussa*

Saija Salonen ja Sirkku Kotilainen: *Eettisiä pohdintoja tekoälylukutaitojen kansatutkimuksessa*

la 13.4. klo 9.00–10.30

Marjo Kovanen: *Lasten elokuvan kauhu ja elokuvakasvatus*

Saara-Maija Kallio: *Aikuisneuvottelua lapsen luvasta: Lapsen toimijuus sharenting-ilmiötä käsittelevissä uutis- ja blogiteksteissä*

Lauri Palsa: *Minkälaisia ongelmia opetuksen datafikaatiossa esitetään olevan?*

Outi Kallionpää: *Pelillistämisen avulla kirjoitustaidot haltuun*

Työryhmäabstraktit

Ella Airola, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti KAVI

Mediakasvattajien näkemyksiä yhdenvertaisen medialukutaidon edistämisen edellytyksistä

Kansalliset mediakasvatuslinjaukset (OKM, 2019) korostavat yhdenvertaisuuden merkitystä laadukkaan mediakasvatuksen toteuttamisessa. Mediakasvatuksen ja mediakasvatustutkimuksen piirissä yhdenvertaisuuden kannalta merkityksellisiä teemoja on käsitelty jo pitkään. Mediakulttuurin yhdenvertaisuus ja saavutettavuus onkin parantunut viime vuosina, mutta erityisesti aikuiset ja erilaiset erityisryhmät jäävät edelleen marginaaliin suomalaisessa mediakasvatuksessa.

Selvitimme poikkisektoriaalisesta, moniammatillisesta näkökulmasta Mitä mediakasvattajat kokevat yhdenvertaisen medialukutaidon edistämisen edellytyksiksi? Lähestymistapa tuo tuoreen näkökulman mediakasvatustutkimukseen, jossa tyypillisesti on tarkasteltu yhtä toimialaa kerrallaan. Kuvailimme toimia, jotka jo toteutuvat sekä toimia, joiden vasta toivottaisiin toteutuvan tutkimukseen osallistuneiden omassa työssä tai laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimus on osa Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) koordinoima Inclusive and Creative Media Education (ICME) -hanketta (Luova Eurooppa, 2023-2024), jossa luodaan uusia innovatiivisia toimintamalleja mediakasvatukseen yhdenvertaisuuden, luovuuden ja osallisuuden näkökulmista.

Laadullinen aineisto koostui mediakasvattajille suunnatun avoimen verkkokyselyn vastauksista (n=87) sekä mediakasvattajien puolistrukturoiduista teemahaastatteluista (n=11). Mediakasvattajiksi ymmärrämme eri tavoin medialukutaitoa tai mediaan liittyvää osaamista omassa toiminnassaan kehittävä ja toteuttava ammattilaiset. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat edustavansa seuraavia toimialoja: varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, toinen aste, kirjasto, hoiva- ja sosiaaliala, vapaa sivistystyö sekä muu opetus- ja kasvatusala. Noin puolet osallistuneista toimivat opettajina. Aineisto on analysoitu teemoittelemalla.

Tulosten mukaan mediakasvattajat kokevat, että yhdenvertaisen medialukutaidon edistämiseen vaikuttavat sekä sisäiset että ulkoiset tekijät: henkilöstön ja johdon kompetenssi, osallistujien moninaisuuden huomioiminen, riittävät resurssit, toimivat rakenteet sekä ajan hermolla pysyminen. Tutkimus vahvistaa aiempia havaintoja siitä, että edellytykset yhdenvertaisen medialukutaidon toteuttamiseen vaihtelevat eri toimijoiden välillä ja siitä, että mediakasvatus ja siihen liittyvä oman osaamisen kehittäminen jää usein ammattilaisten oman kiinnostuksen varaan.

Monet medialukutaidon yhdenvertaisuutta tukevat toimet päätetään paikallisesti. Aineiston pohjalta ICME-hanke on julkaissut yhdenvertaisen medialukutaidon suunnitteluperiaatteet, joiden avulla jokainen toimija voi tarkastella omaa työtään ja löytää keinoja sen kehittämiseksi. Mediakasvatusviranomaisena KAVI tarjoaa tukea paikallisten mediakasvatussuunnitelmien laatimiseen. Suunnitelmien avulla voidaan selkeyttää näkemystä mediakasvatuksen roolista ja mahdollisuuksista kunnassa tai työyhteisössä. Lisäksi KAVI voi vahvistaa toimijoiden ajan hermolla pysymistä tuottamalla maksuttomia, avoimesti saatavilla olevia oppimateriaaleja ajankohtaisista aiheista.

Saara-Maija Kallio, Tampereen yliopisto

Aikuisneuvottelua lapsen luvasta: Lasten toimijuus sharenting-ilmiötä käsittelevissä uutis- ja blogiteksteissä

Lapsia koskevassa uutisoinnissa lapset esiintyvät usein juttujen kuvituksissa, mutta jutut kehystetään aikuisnäkökulmasta käsin (mm. Kaziaj 2016). Lisäksi lapset kuvataan uutisissa usein haavoittuvaisina, kuten rikosten ja yhteiskunnallisten epäkohtien uhreina (Larsen 2017; Olson ja Rampaul 2022). Kuitenkin esimerkiksi Suomen vuodesta 2021 voimassa ollut kansallinen lapsistrategia ottaa yhdeksi tavoitteekseen lasten ja nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen. Uuden sosiologisen lapsuudentutkimuksen näkökulmasta onkin tärkeää tutkia, millaista toimijuutta (mm. James ja James 2008) lapsilla on heitä koskevassa julkisessa keskustelussa. Tutkimus tuottaa uutta tietoa siitä, kuinka suomalaiset uutismediat representoivat lapsuutta ja miten lasten oman äänen kuuleminen mahdollistuu sharenting-ilmiötä koskevissa uutis- ja blogiteksteissä. Koska sharenting-ilmiö koskee lasten

representaatioiden jakamista digitaalisissa ympäristöissä, tarkastelee tutkimus monitasoisesti ja kriittisesti digitaalisia aikuissubjekteja, kuten vanhempia, asiantuntijoita ja mediaa.

Tutkimuksen aineisto koostuu yhteensä 95 suomenkielisestä uutis- ja blogijutusta, joissa käsitellään niin sanottua sharenting-ilmiötä, eli vanhempien tapaa jakaa lapsista kuvia ja tietoa sosiaalisen median alustoilla. Multimodaalisen kriittisen diskurssianalyysin (MCDA) avulla olen tunnistanut aineistosta kolme lasten toimijuutta määrittävää diskurssia: 1) kontrollin diskurssi, 2) ajan diskurssi sekä 3) erityislaatuisuuden diskurssi. Esitän, että sharenting-ilmiöstä käytävä julkinen keskustelu toisintaa tapaa representoida lapsuutta aikuisten toimesta ja aikuisia varten. Lasten näkemyksiä kuullaan keskustelussa vain harvoin. Keskustelua luonnehtii myös odotuksen tila, jossa aikuisten näkemykset kiinnittyvät lasten kasvuun ja kehitykseen sekä yhteiskunnallisen sääntelyn mahdollisiin muutoksiin. Journalististen prosessien tietoinen muuttaminen voi edesauttaa uudenlaista lapsuuksien representoimista, joka ei perustu universaalin lapsuuden ideaaleihin, vaan vahvistaa lasten toimijuutta.

Lähteet:

James, Allison ja Adrian James. 2008. Key concepts in childhood studies. London: Sage Publications.

Kaziaj, Emiljano. 2016. "The Adult Gaze': Exploring the Representation of Children in Television News in Albania." *Journal of children and media* 10 (4): 426–442.

Larsen, Anna Grøndahl. 2017. "Protection or Participation? Editorial evaluation of two news serials concerning irregular migrant children." *Journalism Practice* 11 (7): 893–908.

<https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1209975>

Olson, Debbie ja Giselle Rampaul. 2022. "Representations of childhood in the media." Teoksessa *The Routledge international handbook of children, adolescents, and media*, 25–32. toimittanut D. Lemish. New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Outi Kallionpää, Lapin yliopisto

Pelillistämisen avulla kirjoitustaidot haltuun?

Lasten – ja nuorten perustaitojen jatkuva heikentyminen on herättänyt ansaittua huolta. Pelkän huolipuheen lisäksi tarvitsemme myös aitoja tekoja; uudenlaista pedagogiikkaa, joka kohtaa myös medioituneessa todellisuudessa elävän lapsen ja motivoi häntä oppimaan nyky maailmassakin tarvittavia perustaitoja. Kaksivuotisessa Lapin yliopiston koordinoimassa Pelaa, keksi ja kirjoita - hankkeessa olemme tutkineet pelien käyttöä kirjoittamisen opetuksen tukena. Kevään 2024 aikana 72 Lapin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston harjoittelukoulun viidesluokkalaista pelasi aarteensintäaiheista pakopeliä, joka Itä-Suomen yliopiston Smart LOG -pakopelilaboratoriossa tai vastaavaa pöytäpeliversiota, jonka jälkeen oppilaat ohjeistettiin koulukirjoitustehtävän pariin. Alustavien tutkimustulosten mukaan pelaamiseen integroitu kirjoittaminen molemmissa oppimisympäristöissä koettiin vahvasti positiivisena; yli 80% oppilaista piti siitä. Mainittavaa eroa tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eikä lukuharrastustaustalla tai aiemmillä koulukirjoituskokemuksilla näyttänyt olevan juurikaan merkitystä. Yli puolet lapsista kertoi saaneensa pelistä vähintään yhden idean kirjoittamiseensa. Tulokset näyttävät korreloivan digitaalista pelaamista ja kirjoittamisen opetusta kartoittaneen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tulosten kanssa. Tässä tutkimuksessa havaittiin myös, että pelaaminen liitettyä kirjoittamisen opetukseen edisti myös laajempia transmediaalisia kirjoitustaitoja (Pentikäinen & Kallionpää 2024). Ennen kirjoittamista tapahtunut digitaalinen näytin tuottavan kyvykkyyden, yhteisöllisen luovuuden ja motivaation kokemuksia, joita näyttää olevan mahdollista siirtää myös osaksi yksilöllistä kirjoitusprosessia. Avainasemassa oleva pedagogisen siirtovaikutuksen luominen ja ylläpito vaatii kuitenkin lisätutkimusta. Tätä olemme alkaneet tutkia yhdessä Oulun yliopiston ja OAMK kanssa Tarinatalo-projektissa. Projektissa valmistuu 3D-pelioppimisympäristö kirjoittamisen opetuksen työkaluksi. Virtuaalinen oppimisympäristö tulee veloituksetta kaikkien opettajien käyttöön vuoden 2024 aikana.

Avainsanat: pelillistäminen, oppimisympäristöt, kirjoitustaito, transmediaaliset taidot

Marjo Kovanen, Tampereen yliopisto

Lasten elokuvan kauhu ja elokuvakasvatus

Ehdotan konferenssiin esitelmää, jossa valotan artikkeliväitöskirjani kysymyksenasetteluja ja tuloksia tällä hetkellä työstettävänä olevan yhteenvedon pohjalta. Väitöskirjassani tutkin lastenelokuvan kauhugenre-elementtejä ja avaan käsitteellisiä polkuja elokuvakasvatukseen lastenelokuvien kauhuisältöjen näkökulmasta. Tutkimuksen käytännöllisenä tavoitteena on tarjota elokuvanlukutaidon työkaluja kasvattajille lastenkulttuurin kauhugenre-elementtien käsittelyyn ja avata näin elokuvakasvatusta inklusiivisempaan suuntaan monilukutaidon tavoitteiden mukaisesti (monilukutaidon tavoitteista ja määritelmistä kts. esim. Sintonen & Kumpulainen 2017, 6 ja Räsänen 2015).

Väitöstutkimukseni pääkysymys on, miten kauhugenre näyttäytyy osana lastenelokuvaa ja elokuvakasvatusta. Alakysymysten kautta selvitän, miten kauhun elementtejä voidaan käsitellä kasvatuksessa, miten lasten kauhugenrea voi lähestyä transkulttuurisesta näkökulmasta, miten kauhugenrevaikutteet niveltyvät osaksi kotimaista lastenelokuvaa sekä millaisia merkityksiä kuolema saa kotimaisessa lastenelokuvassa. Alakysymyksiä käsitellään neljässä artikkelissa, jotka muodostavat kukin oman tapaustutkimuksensa. Osatutkimusten 1, 3 ja 4 aineistoja lähestytään sisällönanalyysin menetelmin, hermeneuttiseen ja konstruktivistiseen tieteenfilosofiseen perinteeseen nojautuen. Osatutkimuksissa 3 ja 4 Hahmottelen kaksi lähilukumallia (lähiluvusta kts. esim. Pöysä 2010), jotka edistävät elokuvanlukutaidon omaksumista suhteessa lastenelokuvan kauhuisältöihin. Osatutkimuksessa 2 taas hyödynnetään toimintatutkimuksellista otetta mediakasvatuksen kansainvälisten yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa suoritetussa empiirisessä tutkimuksessa, jolla selvitettiin opiskelijoiden asenteita ja käsityksiä liittyen lasten kauhuelokuvaan elokuvakasvatuksen näkökulmasta.

Tutkimukseni tarjoaa uuden näkökulman erityisesti kotimaiseen lastenelokuvaan sekä auttaa kehittämään käytännön elokuvakasvatusta suuntaan, joka ottaa monipuolisemmin huomioon lastenelokuvakulttuurin näkökulmat. Kauhuisältöjen tutkiminen lastenelokuvan näkökulmasta on merkityksellistä, sillä kauhuisällöt ovat keskeinen osa lasten mediakulttuuria. Angloamerikkalaisessa kontekstissa lastenelokuvien kauhuisältöjä on tutkittu jonkin verran (mm. Lester 2022), mutta ilmiön tarkastelulle kotimaisen lastenelokuvan ja elokuvanlukutaidon näkökulmasta on tarvetta.

Kirjallisuus

Lester, Catherine (2022). *Horror Films for Children. Fear and Pleasure in American Cinema*. Bloomsbury Academic, London.

Pöysä, Jyrki 2010. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa *Vaeltavat metodit*. Jyrki Pöysä & Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Räsänen, Marjo. (2015). *Visuaalisen kulttuurin monilukukirja*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Sintonen, Sara, & Kumpulainen, Kristiina. (2017). "Monilukutaito moninaisuutena, toimintana ja osallisuutena." Teoksessa R. Ruuskanen (toim.), *Mitä tarkoittaa?: Mediataide monilukutaidon lähteenä*. AV-arkki. pp. 6–12.

Maarit Mäkinen, Tampereen yliopisto

Inklusiivinen mediajulkisuus kansalaisten osallistumisen mahdollistajana

Kansalaisten rooli mediajulkisuudessa on samanaikaisesti laajentunut ja kapeutunut. Sosiaalinen media on mahdollistanut monimuotoisen julkaisuutoiminnan, mutta yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksissä rooli on jäänyt etupäässä yleisön rooli. Uusi mediaympäristö tuo haasteita julkiselle keskustelulle ja kansalaisten viestinnällisille oikeuksille. Tutkimusten mukaan suomalaisilla on varsin korkea luottamus uutismediaan, mutta kritiikkiä on osoitettu kansalaisten rajallisiin mahdollisuuksiin osallistua julkiseen keskusteluun sekä mielipiteiden vähäiseen huomioimiseen.

Artikkelissa pohdimme inklusiivisen mediajulkisuuden mahdollisuuksia ja esteitä kansalaisten mediajulkisuuteen osallistumisen näkökulmasta. Olemme valinneet inklusiivisuuden käsitteen

kuvaamaan kulttuurista ja yhteiskunnallista tilaa sekä ilmapiiriä, joka mahdollistaa ihmisten erilaisuuden ja moniäänisyyden kunnioittamisen sekä osallistumisen mediajulkisuudessa. Osallisuuden viitekehys on osa inklusiivisuuden olemusta, mutta ei riittäisi tavoittamaan sitä laajempaa yhteiskunnalliskulttuurista ulottuvuutta, jonka näemme tutkimuksessamme myös mediajulkisuuden kehittämisen tavoitteena.

Tutkimuksessa kysymme, mitä mahdollisuuksia kansalaisilla on tuoda esiin erilaisia näkemyksiä mediajulkisuudessa, ja mitä esteitä tämä kansalaisaktiivisuuden muoto kohtaa. Kysymme tässä artikkelissa, millaisia inklusion esteitä ja edistämisen paikkoja mediajulkisuuteen osallistumaan pyrkivät kansalaiset tunnistavat mediakulttuurissamme.

Tutkimuksen aineisto koostuu kiistanalaisista terveysaiheista mediasisältöjä tuottavien tai mediajulkisuuteen osallistuneiden kansalaisten haastatteluista. Kiistanalaiset terveysaiheet käsittävät COVID-pandemian hallintaan sekä vaihtoehtoihin ja täydentäviin hoitomuotoihin liittyviä aiheita. Monet koronapandemian ajan poikkeuksellista viestintää arvioineet viestinnän asiantuntijat ovat korostaneet osallistavan ja moniäänisen vuorovaikutuksen merkitystä, jotka eivät kaikilta osin toteutuneet.

Aineiston sisällönanalyysillä tunnistimme inklusiota estäviä ja mahdollistavia tekijöitä teoriavetoisesti rakentamamme analyysikehikon avulla. Ryhmittelimme nämä tekijät neljään ulottuvuuteen: 1) yhteiskunnallinen konteksti, 2) alustat ja käytännöt, 3) mediaan pääsy sekä 4) psykologiset ja sosiaaliset tekijät.

Analyyssillä luodaan kuvaus siitä, millaisista tekijöistä inklusiivinen mediajulkisuus muodostuu. Tavoitteenamme on samalla siirtää tieteellisen keskustelun ja tutkimuksen painopistettä moniäänisen mediajulkisuuden lieveilmiöistä enemmän inklusiivisen mediajulkisuuden mahdollisuuksiin ja edellytyksiin.

Työryhmässä esittelemme analyysikehikon avulla inklusiivista mediajulkisuutta estävät ja mahdollistavat tekijät sekä tutkimuksemme löydökset.

Tutkimuksemme on osa ”Reilu media. Vaientamisesta kunnioittavaan moniäänisyyteen” - tutkimushanketta, joka tutkii kansalaisten mediaosallistumisen mahdollisuuksia ja esteitä sekä keinoja moniäänisen mediasisällön tuottamiseksi.

Lauri Palsa, Jyväskylän yliopisto

Millaisia ongelmia opetuksen datafikaatiossa esitetään olevan?

Datafikaatio osana syvenevää medioitumista (Couldry & Hepp, 2017) on herättänyt kiinnostusta, odotuksia, toiveita mutta myös kritiikkiä opetuksen ja koulutuksen alalla (Selwyn & Gašević, 2020). Siinä missä esimerkiksi oppimisanalytiikan ja dataperustaisen opetuksen puolestapuhujat ovat korostaneet digitaalisen datan mahdollisuuksia ymmärtää oppimisen prosesseja ja tunnistaa muuten piiloon jääviä ilmiöitä, kriittiset kasvatustieteilijät ja datatutkijat ovat nähneet datan käytön myös yliyksinkertaistavan kasvatukseen liittyviä moniulotteisia ilmiöitä sekä vievän huomiota muista olennaisista - mutta usein vaikeammista - kysymyksistä.

Opetuksen datafikaatiokeskustelussa on tunnistettavissa ainakin kaksi keskeistä haastetta. Ensiksi, datafikaation ongelmista keskustellaan usein niin ylätasolla, että kritiikki kattaa alleen laajan kirjon erilaisia haasteita, ilmiöitä ja kehityskulkuja. Tämä helposti monimutkaistaa ilmiön tarkastelua ja vaikeuttaa kokonaiskuvan muodostamista. Toiseksi, datafikaatiosta keskusteltaessa ei välttämättä oteta huomioon paikallista moninaisuutta. Datafikaatio voi ilmetä eri tavoin eri paikoissa, joten ylätasoinen huomio ei välttämättä pysty huomioimaan niitä erityispiirteitä, joihin esimerkiksi vallitsevat poliittiset, kulttuuriset ja sosiaaliset olosuhteet sekä muut rakenteet vaikuttavat. Jotta keskustelu datafikaatiosta olisi mielekästä ja rakentavaa, tarvitaan tilanteista ymmärrystä sekä eri näkökulmien huomiointia.

Tässä esityksessä esittelemme alustavia tuloksia tutkimuksesta, jossa haastattelimme yli 20 Suomessa datafikaation parissa työskentelevää eri sektoreiden asiantuntijaa. Tuomalla yhteen näkökulmia koulutusteknologian, hallinnon, tutkimuksen ja kansaisyhteiskunnan aloilta pyrimme rakentamaan syvempää ja moniulotteisempaa käsitystä niistä ongelmista, joita datafikaatiossa esitetään olevan. Teemahaastatteluihin kerättyä aineistoa analysoimme erityisesti Carol Bacchin (2009) What's the problem is represented to be (WPR) -viitekehikon avulla. Tulokset monipuolistavat käsitystämme

opetuksen datafikaatiosta sekä tarjoavat ajankohtaista tietoa alan tutkijoille ja opetuksen ja kasvatuksen asiantuntijoille sekä muille ammattilaisille.

Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Kohti datalukutaitoa (Movement for Data Literacy) -hanketta, joka tutkii koulun datafikaation ei-toivottuja seurauksia sekä kehittää keinoja niiden ratkaisemiseen ja oppilaiden datalukutaidon tukemiseen.

Tiina Rautkorpi, Aalto-yliopisto

Yhteisluominen oppimisen muotona Yleisradion nuorten tuotannossa

Esitykseni liittyy osallisuuden kulttuureihin ja toteutan sen perinteisenä konferenssiesitelmänä. Toki toivon dialogisuutta, keskustelua.

Tein vuonna 2022 Yleisradiossa tapaustutkimuksen nuorten Moves Like Summeri -tanssituotannosta, jossa oli monenlaista osallistamista. Yleisradioyhtiöt pyrkivät vastaamaan ensimmäisenä mediakäyttötottumuksiaan muuttavien asiakkaiden tarpeisiin ja odotuksiin. Tutkimalla nuorten tuotantoja saadaan siis tietoa siitä, mitkä ovat Yleisradion valmiudet hyödyntää monimediaisuutta ja miten se ymmärtää nykyisin yleistyneen työn tekemisen tavan, yhteisluomisen, mahdollisuudet. Teoreettisesti nojaudun teorioihin, joissa organisaatiokulttuurin nähdään muuttuvan vain tiimioppimisella, laajempi viitekehysten on käytäntöteorioissa ja dialogisuudessa.

Olen saanut tuloksia vasta osuudesta, jossa tarkastelen audiovisuaalisten ammattilaisten osallistumista videotuotantoon TikTokissa, YouTubessa ja Ylen omilla alustoilla. Tuotanto toteutettiin COVID-19 olosuhteissa, ja pystyin osallistumaan tuotantokokouksiin verkossa ja sekä pääharjoituksiin ja finaaliin livenä ja saamaan videokokousten nauhoitukset. Lopuksi käytin avoimiin kysymyksiin perustuva vastauslomaketta ja pyysin tuotantotiimin osapuolia kuvaamaan kirjallisesti oppimiskokemuksiaan. Sen sijaan suhde 21een kampanjaan osallistuneeseen nuoreen jäi ohueksi, tein jälkikäteen noin puolen tunnin videohaastattelut yhdeksästä nuoresta.

Analyysissäni olen tarkastellut yhteisluomista oppimisen muotona ja miten se toteutui audiovisuaalisessa mediatyössä. Tutkimalla erilaisia ammatillisia kulttuureita ja osallistujien aikomuksia ja kokemuksia oli mahdollista saada monivivahteinen kuva osallistamisesta, löysin eriäviä näkemyksiä ja kritiikkiä.

Tuotannon organisointitavassa ajaututtiin ratkaisuun, joka aiheutti osallistamisen esteitä erityisesti audiovisuaalisen ilmaisun suunnitteluun: osapuolet eivät saaneet mahdollisuutta tasa-arvoiseen yhteistyöhön eivätkä riittäviä oppimisen välineitä. Monille ammattiryhmille ammatillinen autonomia on pyrkimys, jonka todellisia ulottuvuuksia ei edes tunnisteta. Tuotantoon rekrytoitu yhteistyöyrittäjä ja muut määräaikaikaiset työntekijät jäivät haavoittuvaan asemaan, ja he turvautuivat Yleisradion myötäilyyn.

Analyysini perusteella Yleisradion pitempiaikaiset mediaosaajat tunnistivat laajimmin mutta toisistaan poikkeavalla tavalla innovatiivisen oppimiskulttuurin osa-alueita. Kokeneimmat Yleisradion audiovisuaalisen kerronnan ja ilmaisun ammattilaiset korostivat pyrkivänsä ensi sijassa yleisön tarpeiden palvelemiseen. Kehittävässä työntutkimuksessa ajatellaan, että tiimioppimisella pitää olla yhteinen kohde. Keskeinen osa tuotantotiimiä ei edelleenkään päässyt konkreettiseen yhteistyöhön yleisön kanssa, vaikka yleisön kanssa toimiminen pitäisi nostaa yhteisluomisessa oppimisen yhteiseksi strategiseksi kohteeksi.

Avainsanat: yhteisluominen, jaettu oppiminen, innovatiivinen oppimiskulttuuri, nuorten ohjelmatuotanto, monialustainen tarinankerronta

Saija Salonen ja Sirkku Kotilainen, Tampereen yliopisto

Eettisiä pohdintoja tekoälylukutaitojen kanssatutkimuksessa

Tekoälyn käyttö tutkimuksessa on lisääntymässä tutkimuksen kohteena ja välineenä. Ilmiö haastaa pohtimaan myös tutkimuseettisiä käytäntöjä (Koskinen, 2020). Pureudumme problematiikkaan kanssatutkimuksessa, jonka tavoitteena on vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien osallistujien tekoälylukutaitoja. Linkitämme tekoälylukutaidon (mm. Ng ym., 2022; Kotilainen ym., 2020) osaksi

mediakasvatuksen perinnettä täydentämällä Renee Hobbsin (2021) kuvaamaa mediakasvatuksen mallia. Käytämme kanssatutkimusta terminä kuvaamaan osallistavaa toimintatutkimusta, joka toteutetaan radiotyöpajoina sosiaalipedagogisessa instituutiossa. Kanssatutkijoina ovat haavoittuvassa elämäntilanteessa olevat nuoret aikuiset (18-35 v.), jotka tekevät radiojulkaisuja digitaalisille alustoille ja hyödyntävät koko tuotantoprosessin ajan erilaisia tekoälysovelluksia. Esitämme tiedontuotannon epistemologisia riskejä tuotantolähtöisessä mediakasvatustutkimuksessa. Tässä kontekstissa korostuvat yksityisyyden ja julkisen hämärät rajat, kun julkinen mediatuotanto on osa tutkimusta. Läpinäkyvyys tutkimuseettisenä ideaalina nousee esiin tärkeänä myös suhteessa tekoälyn tutkimuksessa. Esitämme eettisen kestävyuden tarkastuspisteitä, jotka helpottavat tutkimukseen liittyvien haasteiden kartoittamista ja niiden selättämistä. Esitys perustuu väitöskirjan ensimmäiseen tekeillä olevaan artikkeliin.

Lähteitä:

Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action : questioning the media*. Rowman & Littlefield.

Koskinen, I. (2020). *Defending a Risk Account of Scientific Objectivity*. *The British Journal for the Philosophy of Science* 71 (4):1187–1207. <https://doi.org/10.1093/bjps/axy053>

Kotilainen, S., Okkonen, J., Vuorio, J., & Leisti, K. (2020). *Youth Media Education in the Age of Algorithm-driven Social Media* (s. 131-139) Teoksessa D. Frau-Meigs, S. Kotilainen, M. Pathak-Shelat, M. Hoehsmann, & S. R. Poyntz. *The handbook of media education research*. John Wiley & Sons, Incorporated. <https://doi.org/10.1002/9781119166900.ch0>

Kulmala, M, Spišák, S., Venäläinen, S., Laiho, M., Hakala, K., & Rättilä, T. (2023). *Mitä on kanssatutkimus?* Teoksessa M. Kulmala, S. Spišák, & S. Venäläinen, (toim.) *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt*. Tampere: Tampere University Press., 11–31. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-042-7>

Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, S. K. W., & Qiao, M. S. (2021). *Conceptualizing AI literacy: An exploratory review*. *Computers and Education. Artificial Intelligence*, 2, 100041-
<https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041>

Hanna Vuojärvi, Lapin yliopisto

Mediat ikäihmisten elämäkulttuurissa

Ikäihmisten mediasuhteita tarkastelevassa tutkimuksessa on tyypillisesti tuotu esiin ikäihmisten medialukutaitojen vajeita koskien digitaalisia medioita. Vähemmälle huomiolle ovat jääneet heidän mediarepertuaarinsa, eli digitaalisten ja perinteisten medioiden käytön yhdistäminen yksilöllisiksi repertuaareiksi. Lähestymistapa on toisinaan ollut myös paradoksaalinen: tutkimus on kohdistunut medioiden digitalisoinnista johtuviin digitaalisiin kuuluihin ja toisaalta digitaalisten medioiden mahdollisuuksiin iän mukanaan tuomien fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten haasteiden ratkaisemisessa.

Myös tutkimusasetelmissa on ollut puutteita: esimerkiksi ikäihmisten sosio-demografisten taustojen kuvaus on ollut kapea-alaista, mistä johtuen ikäihmisten moninaisuus tai elämäntapojen yksilöllisyys on jäänyt vähemmälle huomiolle. Aiempi tutkimustieto ei riittävästi avaa mediasuhteiden muodostumisen sosiaalisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia konteksteja, eikä ikäihmisten toimijuutta korostavaa voimavarakeskeistä tutkimusta juurikaan ole ollut saatavilla.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja selittää ikäihmisten mediasuhteita elämäntapojen näkökulmasta. Tutkimusaineisto on kerätty keväällä 2021 ”Elämäni mediat ja yksi päivä mediaa” -kirjoitustapahtumasta, jonka järjestivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, sekä Lapin ja Helsingin yliopistot. Tapahtuman osallistajat kirjoittivat mediapäiväkirjaa 10.3.2021, sekä kuvasivat kokemuksiaan heille tärkeiden medioiden parissa, medioihin liittyviä ajatuksia ja tunteita, elämää niiden äärellä ja mediasuhteissa tapahtuneita muutoksia. Kirjoittamista tuettiin avoimilla kysymyksillä, mutta osallistajat saivat vapaasti kertoa itselleen merkityksellisistä teemoista. Kirjoitustapahtumaan osallistui

81 henkilöä. Heistä 54 oli 65–91-vuotiaita (49 naista, 5 miestä) ja heidän kirjoituksensa ovat tämän tutkimuksen aineistona. Kirjoitukset ovat pituudeltaan 78–3098 sanaa.

Kirjoitusten analyysi toteutetaan osana “Yli 65-vuotiaiden media- ja robottilukutaidot (MediaRoboLit 65+)” -hanketta (Suomen Akatemia 2023–2027, päätösnumero 355063). Kirjoitukset käsitetään tutkimuksessa narratiiveina, eli kirjoittajien tarinoina mediasuhteistaan ja niiden muuttumisesta siinä sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, jossa he ovat eläneet. Aineisto analysoitiin narratiivisen tutkimuksen menetelmillä. Narratiivien analyysissä huomio kiinnittyy siihen, miten ikäihmiset kuvaavat medioiden merkitystä jokapäiväisessä elämässä eri aikoina, miten ikäihmiset yhdistävät digitaalisia ja analogisia medioita repertuaareiksi, millaisia medialukutaitoja, tunteita ja ajatuksia medioihin liittyy, sekä miten suhde eri medioihin on ajan mittaan ja digitalisaation myötä muuttunut. Kuvaamme esityksessämme tutkimuksen alustavia tuloksia.